

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Анна Войтович¹, Анна Собчук²

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, Львів, Україна, UA–79005*

¹anna.voytovych@lnu.edu.ua;

²anna.sobchuk@lnu.edu.ua

Досліджено особливості професійної комунікації вчителя початкової школи в контексті трансформацій сучасної освіти, зокрема вплив інформаційних технологій, змін освітніх стандартів та принципів Нової української школи. Акцентовано на значенні педагогічної комунікації як основного чинника формування партнерських відносин між учителем, учнями, батьками та колегами. Проаналізовано семантичні особливості понять “комунікація” та “спілкування”, їхні функції та взаємозв’язок у педагогічному процесі. Значну увагу приділено ролі невербальної комунікації (жести, міміка, інтонація, погляд) як ефективного інструменту передання інформації та емоційного контакту з молодшими школярами, що сприяє створенню довірливого та комфортного навчального середовища. Розглянуто функції педагогічного спілкування (контактна, спонукальна, координаційна, пізнавальна, експресивна, організаційна тощо) як систему, що забезпечує розвиток особистості дитини. Особливу увагу приділено впливу педагогічної майстерності на якість комунікації, зокрема застосуванню невербальних засобів, які допомагають учням краще сприймати інформацію та сприяють емоційному комфорту. Підкреслено важливість формування комунікативної компетентності вчителя як умови ефективної педагогічної діяльності та якісного освітнього процесу. Наведено теоретичні підходи, а також практичні рекомендації щодо застосування вербальних і невербальних засобів у спілкуванні з молодшими школярами в умовах Нової української школи. Висловлено думку про необхідність подальших досліджень з метою вдосконалення комунікативних методик у початковій освіті та підвищення педагогічної майстерності вчителів. Досліджено, що розвиток професійної комунікації вчителя початкової школи суттєво впливає на формування позитивного освітнього середовища та успішність освітнього процесу.

Ключові слова: професійна комунікація, педагогічне спілкування, вчитель початкових класів, комунікативна компетентність, невербальна комунікація, Нова українська школа, освітнє середовище, партнерська взаємодія.

Постановка проблеми. Сучасна освіта зазнає значних трансформацій, що зумовлені розвитком інформаційних технологій, змінами в освітніх стандартах та зростаючими вимогами до педагогічної майстерності. В цьому контексті професійна комунікація фахівців початкової освіти набуває особливої

актуальності. Вона є важливою у взаємодії з учнями, батьками та колегами, а також сприяє формуванню сприятливого навчального середовища.

У Законі України “Про освіту”, Державному стандарті початкової освіти та Концепції “Нова українська школа” наголошено, що сучасна початкова освіта повинна ґрунтуватися на принципах педагогіки партнерства. Ініціатором партнерських відносин в освітньому середовищі є вчитель початкових класів, який професійно підготовлений до освітньої діяльності та розуміє важливість ефективної комунікації у взаємодії з учнями, батьками й колегами. Комунікація педагога є основним елементом його професійної діяльності, а партнерський підхід до спілкування забезпечує успішне виконання освітніх завдань. Такий підхід сприяє створенню сприятливого освітнього середовища, у якому кожна дитина може розвивати свої здібності та отримувати якісну освіту.

Сучасні реалії значно підвищують значення комунікації як головного чинника забезпечення якості освіти, яка є інструментом передання знань, формування навичок і виховання цінностей, забезпечуючи зворотний зв'язок між усіма учасниками освітнього процесу – вчителями, учнями, батьками та адміністрацією. Ефективна комунікація стає стратегічним ресурсом, що сприяє досягненню якісних змін у системі освіти, вдосконаленню освітніх програм, підвищенню професійної компетентності педагогів і створенню сприятливого навчального середовища. Як зазначає Нестеренко Л. (2021, с. 207), якісна комунікація позитивно впливає на ефективність освітнього процесу, сприяє розвитку інноваційних методів навчання та забезпечує високі стандарти освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної комунікації вчителя початкової освіти ще не отримало комплексного вивчення, проте окремі його аспекти є надзвичайно важливими для нашого дослідження. Зокрема, варто звернути увагу на такі напрями: типи слухання (Нестеренко Л., 2021; Кость С., 2024; Пасинок Г., 2012); педагогічна комунікація (Фенцик О., 2019; Крохмальна Г., 2021); особливості педагогічного спілкування (Лисевич О., 2010; Шевченко О., 2015; Розумна Т., 2019; Ісаєва С., Соловей Н., 2022; Кухта М. І., Маляр Л. В., 2021; Колосова С., 2017); комунікативна культура педагога (Басюк Н., 2014; Онищенко І., 2010, 2014; Дусь Н., 2005; Усатий В., 2000, 2001); педагогічна майстерність педагога (Мачинська Н., 2022; Яремчук Н., 2022; Голярдик Н. А., Дика Л. Л., 2014; Тоба М., 1999); а також формування професійної мовнокомунікативної компетенції (Симоненко Т., 2007; Волкова Н., 2006) та ін.

Мета статті – дослідження особливостей професійної комунікації вчителя початкової школи, зокрема, аналіз понять “комунікація” та “спілкування” в педагогічному контексті, виявлення функцій педагогічного спілкування та значення невербальної комунікації в освітньому процесі, а також обґрунтування ролі комунікативної компетентності як одного з головних чинників ефективної педагогічної діяльності в умовах Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо семантичні особливості основних термінів дослідження – “комунікація” і “спілкування”, які часто використовують як синонімічні. У науковій літературі існує багато визначень терміна “спілкування”, пояснені його багатовимірністю та важливістю цього поняття для соціуму. Дослідники трактують цей термін по-різному: одні розглядають спілкування як невід’ємну частину суспільного життя та міжособистісних контактів, інші – як процес обміну інформацією, взаємодії та взаємного сприйняття людей, а дехто – з погляду його функцій та цілей. Узагальнюючи наукові підходи, можна стверджувати, що спілкування є багатовимірним феноменом [2, с. 234].

Розглянемо кілька формулювань цього поняття:

Спілкування – це складний процес налагодження та розвитку міжособистісних контактів, що передбачає взаємодію, обмін думками, емоціями та волевиявленнями з метою інформування [13, с. 432].

Спілкування – це взаємні стосунки, діловий або дружній зв’язок [4, с. 1543].

Найбільш повне визначення поняття “спілкування” пропонує сучасний львівський мовознавець Ф. С. Бацевич.

Спілкування – це сукупність зв’язків і взаємодій між людьми, суспільними групами та окремими особистостями, у процесі яких відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками та результатами діяльності [2, с. 324].

Спілкування – це складний, багатогранний процес встановлення міжособистісних контактів, що сприяє формуванню та розвитку соціальних відносин [10, с. 56].

Попри те, що поняття “спілкування” часто ототожнюють із “комунікацією”, ці терміни не є тотожними. У сучасній лінгвістиці існує понад 100 визначень комунікації, що відображає її різноманітні форми, специфіку цілей і механізми передавання інформації.

Комунікація – це цілеспрямований обмін інформацією в межах різноманітних процесів спілкування. Вона передбачає взаємодію з конкретною метою [4, с. 1043], що дає підстави розглядати професійну комунікацію як окремий феномен.

Зауважимо, що у статті ми трактуємо терміни “комунікація” та “спілкування” як синонімічні, акцентуючи увагу на процесах соціальної взаємодії, що проявляються через мовне вираження.

Цей підхід підтверджується думкою Фенцик О. (2019), яка зазначає: “Попри суттєві відмінності між поняттями “спілкування” та “комунікація”, обидва вони об’єднані спільним визначенням – “педагогічна”. Це означає, що і “педагогічна комунікація”, і “педагогічне спілкування” передбачають взаємодію педагога з учасниками освітнього процесу, тобто спілкування-діалог. Іншими словами, основою педагогічної комунікації є саме діалогічне спілкування із

застосуванням різних засобів передачі інформації. Як педагогічне спілкування, так і педагогічна комунікація мають спільні риси: взаємодію педагога з учнями (студентами) та використання різних форм інформаційного обміну” [12, с. 9].

Пасинок Г. В. (2012) визначає педагогічне спілкування як взаємодію учасників педагогічного процесу, що має на меті суттєві зміни у їхніх властивостях, станах і поведінці [10, с. 114].

На думку О. Фенцик, педагогічна комунікація – це цілеспрямована взаємодія педагога зі здобувачами освіти, яка передбачає обмін інформацією, регулювання педагогічних стосунків, налагодження позитивного психологічного клімату та емоційного контакту. Така взаємодія відбувається за допомогою різних засобів комунікації [12, с. 9].

Колосова С. (2017) під педагогічним спілкуванням розуміє професійну взаємодію педагога з учнями як у межах навчального процесу, так і поза ним, що спрямована на створення комфортного психологічного середовища [8, с. 58, 59].

Бех І. наголошує, що освітній процес є складною, багаторівневою системою мовленнєвого спілкування, оскільки мовленнєва взаємодія відіграє вирішальну роль у формуванні вищих психічних функцій [3, с. 165]. На його думку, основною функцією такого спілкування є особистісний розвиток, саме тому його називають “педагогічним спілкуванням”, а точніше – “педагогічним (зокрема виховним) діалогом”.

Тоба М. розглядає педагогічне спілкування як різновид професійної взаємодії, у процесі якої виникає соціально-психологічний контакт між учителем і учнями. Така взаємодія охоплює не лише обмін інформацією, а й виховні впливи, стимулювання навчальної мотивації та творчого підходу до засвоєння знань. Структурно педагогічне спілкування, за Тобою, містить зовнішній (поведінковий, операційний) та внутрішній (мотиваційно-смысловий, ціннісний) рівні, при цьому саме внутрішній компонент має важливе значення [11, с. 11].

Кухта М. І. та Маляр Л. В. вважають проблему професійного педагогічного спілкування однією з головних у підготовці майбутнього вчителя. Вони наголошують, що всі складові освітнього процесу – навчання, виховання, розвиток і соціалізація – нерозривно пов’язані зі спілкуванням. Отже, ще в період навчання у закладі вищої освіти студент має опанувати педагогічне спілкування як: 1) інструмент реалізації триєдиної мети освіти (дидактичної, виховної, розвивальної); 2) засіб власного професійного саморозвитку і вдосконалення [9, с. 4].

Педагогічне спілкування у початковій школі ґрунтується, насамперед, на партнерських відносинах. Це означає моральну рівність між учителем і учнем, що втілюється в гуманістичному підході до дитини. Учитель сприймає молодшого школяра не лише як об’єкт навчання, а й як унікальну особистість, яка заслуговує на повагу, довіру, підтримку та віру у свої сили і здібності.

Важливо брати до уваги інтереси, потреби та природне прагнення дитини до самовираження і самоствердження [7].

Другий важливий аспект педагогічного спілкування – це змістовний обмін інформацією, який повинен бути цікавим і значущим як для вчителя, так і для учнів. Це акцентує увагу на особистості самого педагога, який має прагнути до професійного і творчого саморозвитку. Адже саме вчитель створює атмосферу довіри, відкритості та взаєморозуміння. У дітей молодшого шкільного віку простежується особливий спосіб сприймання світу, який відрізняється від дорослого. Урахування вікових і психологічних особливостей молодших школярів є запорукою формування справжнього партнерства у щоденному педагогічному спілкуванні [7].

Ефективність професійної діяльності вчителя початкових класів значною мірою залежить від його вміння налагоджувати продуктивну комунікацію з усіма учасниками освітнього процесу. Педагогічна комунікація вчителя з учнями, їхніми батьками та колегами – це не просто обмін інформацією, а цілеспрямована форма взаємодії, яка сприяє покращенню якості навчального процесу. Це спілкування містить налагодження контакту з учнями, розуміння їхніх потреб, обмін думками, емоціями, пояснення дій та коментування ситуацій, що виникають під час уроків і поза ними. Таке спілкування не обмежується лише межами навчального заняття – воно продовжується у повсякденному шкільному житті та впливає на атмосферу в класі, рівень довіри та взаєморозуміння. Крім того, педагогічне спілкування слугує важливим засобом самопізнання та професійного розвитку як учителя, так і учнів. Воно підтримує позитивний психологічний клімат, сприяє формуванню партнерських стосунків і створює умови для особистісного зростання кожного учасника освітнього процесу.

Педагогічне спілкування виконує чимало основних функцій, які забезпечують ефективну взаємодію між вихователем і дітьми. Дослідниця Пасинок Г. В. (2012) виокремлює низку функцій, короткий аналіз яких подано нижче.

Контактна функція передбачає налагодження взаємного контакту між вчителем і дітьми, створення стану обопільної готовності до сприйняття та передання інформації. Це охоплює використання зрозумілої для дітей мови, жестів, емоцій, а також невербальних елементів, таких як міміка, погляд і фізична присутність, що сприяють формуванню довірливих стосунків.

Спонукальна функція спрямована на стимулювання активності дітей у навчальній діяльності, орієнтацію їх на певні дії та вчинки. Вихователь заохочує дітей до навчання та розвитку через похвалу, позитивне ставлення, цікаві завдання та ігри, формуючи у них мотивацію до саморозвитку.

Координаційна функція забезпечує узгодження дій для результативної колективної діяльності з метою досягнення спільної мети. Вчитель організовує групову роботу, розподіляє ролі та завдання, контролює процес взаємодії між

дітьми, що сприяє розвитку навичок співпраці, колективної відповідальності та вміння працювати в команді.

Пізнавальна функція спрямована на сприйняття нових знань або уточнення вже відомих. Учитель допомагає дітям пізнавати навколишній світ, розвиває їхні когнітивні здібності через освітній процес, розвивальні ігри, експерименти та спостереження.

Експресивна функція полягає в емоційному впливі на дітей. Вчитель викликає в дітей певні емоції та переживання через виразні інтонації, міміку, спільне виконання пісень та танців, що сприяє емоційному розвитку.

Функція налагодження взаємин містить усвідомлення вчителем своєї ролі у створенні доброзичливих і щирих відносин з дітьми, колегами та батьками. Він налагоджує партнерську взаємодію, забезпечуючи підтримку та допомогу, сприяючи створенню довірливих відносин.

Функція організації впливу спрямована на забезпечення запланованих змін у душевному стані, поведінці, досвіді та мотиваційній сфері дітей. Вчитель використовує різні методи та підходи для впливу на розвиток дітей, формування їхніх моральних та етичних цінностей, сприяючи соціалізації.

Управлінська функція передбачає керування поведінкою та діями дітей. Вчитель демонструє відповідальність, послідовність та чіткість у своїх діях, адаптуючи підходи залежно від ситуації та індивідуальних особливостей кожної дитини [10, с. 115].

Ці функції педагогічного спілкування тісно взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну, створюючи цілісну систему, що сприяє формуванню сприятливого освітнього середовища. Таке середовище не лише забезпечує ефективне передання знань, а й підтримує емоційний комфорт, взаєморозуміння та довіру між учасниками освітнього процесу. Завдяки цьому діти мають можливість розвивати свої когнітивні, емоційні та соціальні навички, що є основою для їхньої самореалізації та становлення як особистостей.

Учні початкової школи, ще не оволодівши повною мовленнєвою компетентністю, краще сприймають інформацію не через слова, а завдяки тону голосу, міміці, погляду й жестам учителя. Саме ці невербальні засоби допомагають їм уловити емоційний зміст висловлювання та зрозуміти наміри педагога. Як засвідчують численні дослідження, основну частину людського спілкування становлять саме невербальні сигнали: лише 7 % інформації передається словами, тоді як 38 – тоном голосу, а 55 – через вираз обличчя. Молодші діти особливо чутливі до таких емоційних сигналів і схильні довіряти їм більше, ніж змісту сказаного, адже їхній мозок насамперед реагує на голосові й візуальні стимули. Гражевська О. (2020) зазначає, що учні молодшого шкільного віку, з огляду на психологічні особливості, більш чутливі до невербальних сигналів комунікації, порівняно з більш дорослими школярами. Більша кількість інформації зчитується дитиною з обличчя (міміки), жестів, тобто зовнішніх проявів педагога. Для учнів початкової школи набагато

інформативнішим, ніж вербальне спілкування, є невербальний аспект звернень учителя. Тому вчитель початкової школи має оволодіти прийомами невербальної комунікації, що є запорукою ефективного спілкування з учнями [6, с. 25].

Вітюк В. (2024) зазначає про те, що в процесі взаємодії вчителя зі здобувачами освіти важливу роль відіграють невербальні засоби комунікації (манери, жести, міміка, погляд, зовнішній вигляд, поза, вміння тримати дистанцію та ін.), адже компетентний учитель повинен не тільки досконало знати свій предмет, а й вміти володіти своїм голосом, контролювати міміку, жести, погляд, рухи під час уроку. Тому вміння використання засобів невербальної комунікації в освітньому процесі є важливим складником педагогічної майстерності вчителя Нової української школи. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовлення є основним, але не єдиним засобом спілкування. Вербальну комунікацію супроводжує, доповнює, а в деяких випадках заміняє невербальне спілкування [5, с. 36].

Нам імponує визначення Ф. Бацевича, який трактує невербальні засоби спілкування як частину комунікативного коду, що має не мовну, а знакову природу. Ці сигнали, поряд із вербальними, формують інтегровану систему передання і сприйняття повідомлень, де кожен елемент виконує важливу роль у створенні змісту [1, с. 64].

Отже, невербальні механізми – жести, міміка, пози – не просто доповнюють слова, а активно кодують й передають значення у спілкуванні.

У широкому розумінні невербальна комунікація охоплює всі види невербальних знакових систем, за допомогою яких передається інформація без використання мови. До таких засобів належать погляд, міміка, жести, постава, інтонація, просторове розміщення, зовнішній вигляд, а також використання різноманітних предметів. Це комплекс невербальних сигналів, через які відбувається обмін змістом поза межами вербального мовлення.

У вужчому значенні поняття “невербальна комунікація” стосується експресивних проявів – конкретних рухів і виражальних жестів, що виникають під час спілкування. Серед них – жестикуляція, міміка, погляд, положення тіла, хода, які миттєво зчитуються співрозмовником і мають вагомe значення у переданні емоцій та значення без слів.

Невербальна комунікація є найдавнішою формою людської взаємодії. Задовго до появи мовних систем люди виражали свої почуття, наміри та емоції саме через інтонацію, жести, міміку, позу й погляд – універсальні способи спілкування, зрозумілі незалежно від мовних бар’єрів. У ХХ столітті психологи, педагоги та мовознавці почали досліджувати ці невербальні засоби більш системно. Вони виявили, що в різних культурах виникли особливі соціальні моделі невербальної поведінки, які відіграють важливу роль у щоденній взаємодії. Наприклад, в американській культурі широко розповсюджена “активна посмішка” – навіть коли людина не відчуває особистої радості, вона

посміхається, аби показати відкритість і доброзичливість. Така посмішка часто несе моральний меседж: “Я вдячний за нашу зустріч і готовий зробити щось добре”. Натомість у японській культурі посмішка виконує захисну функцію. Вважається важливим не показувати своїх негативних емоцій, аби не засмучувати інших, тому навіть у стані дискомфорту люди часто зберігають ввічливу посмішку, яка слугує “емоційною бронєю”, аби зберегти внутрішню гармонію та взаємоповагу.

На наш погляд, доброзичливий і підтримувальний тон голосу вчителя сприяє налаштуванню дітей на співпрацю й створює позитивну атмосферу в класі. Натомість різкий або надмірно контрольований тон може знижувати рівень довіри учнів до педагога та негативно впливати на їхню самооцінку. Для молодших школярів особливо важливо відчувати емоційну безпеку, і саме інтонація відіграє в цьому головну роль. Дружня міміка, теплий погляд, доброзичливі жести формують атмосферу довіри між учителем і дітьми. Молодші учні активно зчитують невербальні сигнали – міміку, пози, зоровий контакт – і легко вловлюють, коли педагог справді зацікавлений і спокійний, а коли – байдужий чи напружений. Крім того, жести є ефективним інструментом для пояснення складних або абстрактних понять, що робить навчання більш доступним і зрозумілим. Підтверджує наші міркування теза Вітюк В.: посмішка, яку здавна активно використовують в американській та японській традиціях невербальної комунікації, сучасному учителю НУШ додаватиме привабливості, впевненості в собі, створюватиме враження довіри та успішності, адже уважний погляд, доброзичлива посмішка, привітні жести завжди діють позитивно. Корисним і важливим для вчителя є використання позитивних, відкритих жестів для успішного спілкування зі здобувачами освіти, які допоможуть створити комфортну атмосферу та доброзичливий мікроклімат у класі [5, с. 36].

Загалом невеликий жест учителя чи теплий погляд можуть змінити атмосферу уроку, тон голосу підсилює значення слів, а міміка може замінити пояснення, ефективна невербальна комунікація сприяє концентрації, розвитку емпатії та загальній позитивній налаштованості класу. Навіть коротка пауза із відповідним поглядом може зупинити зайвий шум, показуючи, що педагог чує та розуміє учнів. Отже, невербальна комунікація – це стратегія не менш важлива, ніж слова.

Значення невербальної комунікації для вчителя початкової школи складно переоцінити. Невербальні засоби спілкування – це не лише ефективний і потужний інструмент передання знань учням, що акцентують увагу дітей на головному і сприяють поліпшенню сприйняття інформації школярами, а також дає змогу регулювати міжособистісні відносини через розуміння емоційного настрою як окремого учня, так і класу загалом, їх ставлення до навчання та запропонованій формі роботи [6, с. 26].

Висновки. Професійна комунікація вчителя початкової школи є одним із головних чинників успішної педагогічної діяльності та якості освітнього

процесу. У сучасних умовах реформування освіти та впровадження принципів Нової української школи особливого значення набуває формування високого рівня комунікативної компетентності педагога, яка містить як вербальні, так і невербальні засоби взаємодії. Ефективне педагогічне спілкування сприяє створенню партнерських відносин між учителем, учнями, батьками та колегами, формує сприятливий психологічний клімат і забезпечує розвиток особистості дитини. Невербальна комунікація, зокрема жести, міміка, інтонація, відіграє важливу роль у переданні емоційного підтексту і підвищенні ефективності навчального процесу, особливо для молодших школярів, які більш чутливі до таких сигналів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку та апробацію сучасних методик розвитку комунікативної майстерності педагогів, що дасть змогу підвищити якість початкової освіти та відповісти на виклики сучасності.

1. *Бацевич Ф.* Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Вид. центр “Академія”, 2009. 376 с.
2. *Бацевич Ф.* Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Вид. центр “Академія”, 2010. 344 с.
3. *Бех І. Д.* Психолого-педагогічні засади розв’язання соціально-моральних задач. Вибрані наукові праці : в 2-х т. Т. 1. Виховання особистості. Чернівці : Букрек, 2015. С. 154–206.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
5. *Вітюк В.* Невербальна комунікація у майбутній професійній діяльності вчителя Нової української школи. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2024. № 5. С. 34–38. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.5>.
6. *Гражевська О. Ю.* Поняття і значення невербальної комунікації для вчителя початкової школи. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. № IV (38). Iss. 77. URL: www.seanewdim.com.
7. *Зімакова Л. В., Бульбаха Т. М.* Педагогічне спілкування як шлях формування партнерської взаємодії в ЗДО. 2022. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/21270/1/13.pdf>.
8. *Колосова С. В.* Формування індивідуального стилю професійної діяльності у майбутнього вихователя в процесі фахової підготовки : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04 / ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. Харків, 2017. 267 с.
9. *Кухта М. І., Маляр Л. В.* Професійне педагогічне спілкування: методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Ужгород : ДВНЗ “УжНУ”, 2021. 35 с.

10. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення : навч. посібник. Київ : “Вид-во «Центр учбової літератури»”, 2012. 184 с.

11. Тоба М. В. Психологічні детермінанти діалогового педагогічного спілкування : автореф. дис. ... канд. психол. наук ; 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ, 1999. 14 с.

12. Педагогічна комунікація: практикум для студентів спеціальності 013 “Початкова освіта” освітнього ступеня магістр / уклад. О. М. Фенцик. Мукачєво, 2019. 162 с. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3252/1/Fencik_Pedagogical_communication.pdf.

13. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 2-ге вид., виправл. і доповн. Київ : Алерта, 2022. 696 с.

References

1. Batsevych, F. (2009). *Osnovy komunikatyvnoyi linhvistyky* [Fundamentals of Communicative Linguistics]. Kyiv: Vyd. tsentr “Akademiya” [in Ukrainian].

2. Batsevych, F. (2010). *Osnovy komunikatyvnoyi linhvistyky* [Fundamentals of Communicative Linguistics]. Kyiv: Vydavnychyy tsentr “Akademiya” [in Ukrainian].

3. Bekh, I. D. (2015). *Psykhologhho-pedahohichni zasady rozviazannia sotsialno-moralnykh zadach* [Psychological and pedagogical foundations for solving social and moral problems]: *Vybrani naukovi pratsi*, 1. Chernivtsi: Bukrek [in Ukrainian].

4. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoyi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of modern Ukrainian language]: 250000 / uklad. ta hol. red. V. T. Busel. (2005). Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].

5. Vityuk, V. (2024). Neverbalna komunikatsiya u maybutnii profesiynii diyalnosti vchytelia Novoi ukrainskoi shkoly [Non-verbal communication in the future professional activity of teachers in the New Ukrainian School]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 34–38. DOI: [//doi.org/10.32782/apv/2024.5.5](https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.5) [in Ukrainian].

6. Hrazhevska, O. Y. (2016). Ponyattia i znachennia neverbalnoi komunikatsii dlia vchytelia pochatkovoї shkoly [The concept and significance of non-verbal communication for primary school teachers]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 4(38), 77. Retrieved from www.seanewdim.com (<http://www.seanewdim.com> [in Ukrainian]).

7. Zimakova, L. V., & Bulbakha, T. M. (2022). Pedahohichne spilkuвання yak shliakh formuvannia partnerskoi vzaiemodii v ZDO [Pedagogical communication as a way of forming partnership interaction in early childhood education institutions]. July 22, 2025, Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/21270/1/13.pdf> [in Ukrainian].

8. Kolosova, S. V. (2017). Formuvannia indyvidualnoho stylu profesiinoi diyalnosti u maibutnoho vykhovatelya v protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of

an individual style of professional activity in future educators in the process of professional training] (Doctoral dissertation). Kharkiv [in Ukrainian].

9. Kukhta, M. I., & Malyar, L. V. (2021). Profesijne pedahohichne spilkuvannia [Professional pedagogical communication]: metodychni rekomendatsii do praktychnykh zanyat i samostiinoi roboty. Uzhhorod: DNVZ “UzhNU” [in Ukrainian].

10. Pasyuk, V. H. (2012). Osnovy kultury movlennia [Fundamentals of speech culture]. Kyiv: Vydavnytstvo “Tsentr uchbovoi literatury” [in Ukrainian].

11. Toba, M. V. (1999). Psykholohichni determinanty dialohovoho pedahohichnoho spilkuvannia [Psychological determinants of dialogical pedagogical communication] (Doctoral dissertation). Kyiv [in Ukrainian].

12. Fentsyk, O. M. (Ed.). (2019). Pedahohichna komunikatsiya [Pedagogical communication]: Praktykum dlia studentiv spetsialnosti 013 “Pochatkova osvita” osvitohto stupenia mahistr (162 p.). Mukachevo. July 12, 2025, Retrieved from http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3252/1/Fencik_Pedagogical_communication.pdf [in Ukrainian].

13. Shevchuk, S. V., & Klymenko, I. V. (2022). Ukrainska mova za profesiinym spriamuvanniam [Ukrainian language for professional purposes] (2nd ed., revised and supplemented). Kyiv: Alerta [in Ukrainian].

Стаття: надійшла до редколегії 16.09.2025

доопрацьована 06.10.2025

прийнята до друку 19.11.2025

THEORETICAL FOUNDATIONS OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF PRIMARY EDUCATION SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF MODERN CHALLENGES

Anna Voitovych¹, Anna Sobchuk²

*Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovskoho Str., 7, Lviv, Ukraine, UA-79005*

¹*anna.voytovych@lnu.edu.ua;*

²*anna.sobchuk@lnu.edu.ua*

The article analyses the specific features of professional communication of primary school teachers in the context of contemporary educational transformations, particularly the impact of information technologies, changes in educational standards, and the principles of the New Ukrainian School. The study emphasises the role of pedagogical communication as a key factor in fostering partnerships among teachers, students, parents, and colleagues. The semantic nuances of the terms *communication* and *interaction* are examined, along with their functions and interrelation within the pedagogical process. Special attention is given to non-verbal

communication—gestures, facial expressions, intonation, and eye contact—as an effective tool for conveying information and establishing emotional connection with young learners, thereby contributing to a trusting and supportive educational environment. The article analyzes the core functions of pedagogical interaction—contact, motivational, coordinative, cognitive, expressive, and organizational—viewed as an integrated system that supports the child’s personal development. The influence of pedagogical mastery on communication quality is also addressed, with a focus on the application of non-verbal means that enhance comprehension and promote emotional well-being among students. The authors underscore the importance of developing a teacher’s communicative competence as a prerequisite for effective pedagogical activity and a high-quality educational process. The article presents theoretical frameworks as well as practical recommendations for the use of verbal and non-verbal communication with primary school pupils within the New Ukrainian School paradigm. The need for continued research aimed at improving communicative methodologies in primary education and enhancing teachers’ professional competence is highlighted. The findings confirm that the development of professional communication skills in primary school teachers significantly influences the creation of a positive learning environment and the overall success of the educational process.

Keywords: professional communication, pedagogical interaction, primary school teacher, communicative competence, non-verbal communication, New Ukrainian School, educational environment, partnership interaction.